

N:o 123, punkten 120, vid 1859 års, N:o 139, punkten 143, vid 1862 års och N:o 66, punkten 141, vid sistlidna riksdag, vördsamt föreslå, det måtte Riksdagen, såsom uppmuntran till fortsatt utgifvande af ifrågavarande planchverk, som varit och är helt och hållet beroende af allmänt understöd, äfven för år 1868 anslå ett belopp af 400 R:dr att utgå med vilkor, att konstverket med samma nit som hittills fortsattes.

Om remiss af denna motion till vederbörligt Utskott anhålles.

Stockholm den 28 Januari 1867.

Conrad Th. Svanberg.

N:o 99.

Af Herr **Hollander**: Rörande åtgärder till befrämjande af en utvidgad och förbättrad folkskoleundervisning samt om anvisande för sådant ändamål af återstående andelen utaf personliga skyddsafgiften.

Man behöfver i våra dagar lyckligtvis icke framdraga bevis för den självklara och obestriddiga sanningen, att hvarje människa eger både rättighet och skyldighet att blifva delaktig af upplysningens och bildningens välgärningar. Folkskolan utgör det förnämsta medlet för befrämjande af allmän medborgerlig bildning. Så länge folkbildningen hvarken är tillräckligt allmän och omfattande eller tillräckligt medborgerlig i den riktning, som tid och samhällsförhållanden fordra, måste det vara såväl Folkrepresentationens som Regeringens pligt, att genom samverkande beslut söka undanrödja hvarje hinder, som ställer sig i vägen för folkskolans verksamhet och motsvarighet mot sitt ändamål. För det Svenska Folket är upplysningens allmänna utbredning och spridning till massan af folket särdeles vigtig af tvänne skäl: dels emedan det är ett litet folk, som, för att försvara sin politiska ställning och sin frihet mot andra mäktigare nationer, måste genom upplysningens allmänlighet ersätta bristen på materiel styrka, dels emedan det till sina inre förhållanden är ett fritt folk, som har att delta i lagstiftning och

styrelse såväl inom Staten, som kommunen, en rättighet, mot hvars missbruk intet säkrare skydd gifves än upplysning. För såväl inre, som yttre frihet och oberoende utgör folkets allmänna upplysning och bildning det kraftigaste värn.

Att folkbildningens grundval, folkskoleväsendet, inom vårt land ännu icke på långt när motsvarar, hvad med detsamma bör åsyftas och hvad deraf skäligen kan väntas, detta gifva de i sednare tider verkställda folkskoleinspektionerna ovedersägligen vid handen. Sällan sträcker sig undervisningen, utöfver blotta allmänna kunskapsmedlen, läsa, skriva och räkna, till någon verklig kunskap och bildning, och äfven religionskunskapen måste blifva ytlig och ofullständig, då den icke understöjdes af kändedomen om det gudomligas uppenbarelse i historien, samhället och naturen. Endast ett litet fåtal af Svenska allmogen har i folkskolan fått lära något af de till allmän medborgerlig bildning nödvändigt hörande viktiga föremålen för menskelig kunskap, historia med geografi, modersmålets skrivande, naturkunnighet, geometri m. m. Men männe vållande orsaken till denna folkundervisningens bristfällighet ensamt ligger hos folket sjelft? Vår historia visar dock, att hvad af lagstiftande magten såsom ovillkorligt påbjudes, äfven af folket efterkommes. Hvad som under mer än 200 år utgjort föremål för önskingar och uppmaningar, grundandet af en folkskola i hvarje socken, detta skedde, derföre att det år 1842 blef ovillkorligen påbjudet, inom 5 år, och förrän den förelagda tiden var tilländalupen; men hade äfven kunnat ske något århundrade förut, om lagstiftande magten hade egt nog insigt och kraft att påbjuda detsamma. Hvad ett folk är eller icke är, beror ytterst på dess Styrelse och lagstiftning.

Jemte sina obestridliga förtjenster har folkskolestadgan af den 18 Juni 1842 ett hufvudfel, som åtminstone 25 år efter dess utfärdande icke längre borde fortplantas, det att dagtinga med menigheten rörande dess sanna bästa, att, i strid med hvad af en lag fordras, i vissa väsendtliga punkter icke befalla, utan blott uppmana. Så föreskrifver gällande skolförfattning ingenting bestämdt ens i afseende på folkundervisningens föremål, omfång, fördelning till tid m. m., utan är sådant öfverlemnadt åt godtycket och de mångskiftande åsigterna hos de olika skol- och stiftsstyrelserna; den anbefaller icke småskolors upprättande och nybegynnarens hänvisande till dessa, hvilket, likasom tillvaron af åtminstone en fast folkskola inom hvarje socken, utgör nödvändigt vilkor för undervisningens höjande öfver minimum; författningen tillåter vidare hvilken intagningsålder och tid, som helst, hurudan undervisningsmateriel och lokal som helst, utan någon påföljd. Då den enskilde så gerna föreställer sig, att hvad lagstiftarens vishet icke velat såsom ovillkorligt påbud framställa, icke heller innebär något, som är synnerligen nödigt att iakttaga, måste under sådana förhållanden i allmänhet det minsta möjligen tillåtna blifva i saken åtgjort, det sämre resultatet blifva regel och det bättre ett sällsynt undantag, då tvärtom det sednare borde utgöra det i lag stadgade målet och regeln, hvarifrån undantag endast efter vederbörlig pröfning af

omständigheterna kunde medgifvas; och man skulle vid en dylik pröfning komma att finna, att de flesta så kallade lokala hinder antingen äro föregifna eller sådana, som kunna och böra undanrödjas. En inrättning med jemn och varaktig verksamhet för ett gifvet mål kan lika litet grundas på de enskilde samhällsmedlemmarnes ombytliga nit och välvilja för saken, som på blotta uttalanden att så eller så bör vara.

Alldenstund folkets sanna upplysning och bildning icke bör ligga någon närmare om hjertat än dess valde representanter, får jag, på grund af det ofvan anförda och med afseende på de klena resultater, som nuvarande folkskoleförfattning och organisation enligt vunnen erfarenhet och officiella inspektionsberättelser lemnat, vördsamt föreslå, att Riksdagen måtte till Kongl. Maj:t ingå med underdånig framställning i ämnet och med förordnande af följande beslut och åtgärder:

- a) att, då nybegynnarens afskiljande från den egentliga folkskolan och hänvisande till småskolan utgör hufvudvilkoret för en förbättrad och öfver de allmänna begynnelsegrunderna utvidgad folkundervisning, småskolor måtte till erforderligt antal, som af skolinspektören efter samråd med skolrådet föreslås, inrättas i hvarje församling sednast inom 3 år från innevarande års utgång, samt att, der så pröfvas nödigt och skäligt, statsbidrag för sådant ändamål erhållas; att inträde i allmän småskola först med 7:de året må lemnas, och dess undervisning, öfverhufvud beräknad för 7:de och 8:de lefnadsåren, omfatta de ämnen, som för närvarande utgöra folkskoleundervisningens minimum, innanläsning, skrifning, räkning, biblisk historia och lillkatekesen, jemte berättelser om fäderneslandets historia såsom läseöfningar;
- b) att den egentliga folkskolan, hvaraf minst en fast bör finnas inom hvarje socken, måtte anordnas på 2:ne två-åriga klasser, af hvilka den ena sysselsättes med tysta öfningar, skrifning, räkning, ritning eller öfverläsning, under det den andra af läraren undervisas, att såsom intagningsvilkor i egentliga folkskolan måtte bestämmas fyllda 8 år samt inhemtandet af småskolans kunskapsmått, att för folkskolans 1:sta klass, i allmänhet motsvarande nionde och tionde åren, undervisningsämnen måtte dels utgöras af fortsatt öfning i småskolans ämnen, väl- och rättskrifning, räkning och kristendoms-kunskap, dels med bestämd timfördelning och ovilkorligen utsträckas till geografi, historia, geometrisk åskådning-lära med ritning, naturkunnighet, samt läseöfningar ur dels
naturkun-

naturkunnigheten, dels historien; att uti folkskolans 2:dra klass, motsvarande 11:te och 12:te åren, hufvudsakligen afsedd för gossar, måtte, oberäknadt öfningarne i sång, gymnastik och exercis, fortsättas och afslutas i skolstadgan bestämda minimikurser uti kristendom, Svenska språklärans allmänna grunder jemte skriföfningar, geografi, historia, jemte öfversigt af fäderneslandets statskunskap, vidare geometri med linearritning samt naturkunnighet, med synnerligt afseende på dess tillämpning på landthushållning och näringar; att vid årsexamen måtte anställas flyttning emellan och inom de särskilda årsafdelningarne, utdelas premier samt betyg att förevisas föräldrar eller målsmän, att då äfven måtte offentligen uppläsas af folkskoleläraren uppsatta uppgifter på de under året genomgångna lärokurserna, hvilka uppgifter sedermera af skolrådets ordförande jemte årsberättelsen öfversändas till skolinspektören; att, om ock den egentliga skolkursen för barn med vanliga anlag och antaglig flit beräknas vara genomgången med 12:te året, dock den, som icke vid afgangsexamen erhållit betyg om öfverhufvud godkända och försvarliga insigter i förekommande ämnen, må vara skyldig att till börjad nattvardsläsning fortsätta skolgången;

- c) att åt dem, som genomgått egentliga folkskolan eller åtminstone vistas i dess öfre klass, måtte beredas tillfälle, att i en särskild afdelning af folkskolan dels underhålla och föröka sina kunskaper, dels göra dem mera användbara för allmänna lifvet och folkets lefnadsyrken, för hvilken afdelning såsom lärotid kunde anvisas till exempel 4 timmar hvarje Onsdags- och Lördagsförmiddag, under det att åt folkskolans allmänna ämnen och öfningar egnades 6 timmar om dagen under veckans öfriga 4 dagar, under 36 veckor om året; och skulle denna högre, företrädesvis praktiska afdelning af folkskolan dels tjena såsom en repetitions- och fortbildningsskola i vissa ämnen, deri hemlexor kunde meddelas, dels bibringa en efter folkets kunskapsbehof lämpad öfning i andra ämnen, såsom i uppsättande af vanliga i allmänna lifvet förekommande skrivelser, i tillämpning af geometrien på mätning och afvägning af jordtyr, af ritkonsten på byggnads- och redskapsritning med slöjdeöfningar, af naturkunnigheten på vextodling, trädgårdsskötsel och trädplantering, jordarts- och gödsellära, husdjursskötsel m. m., hörande till landthushållningens allmänna

- grunder, i hvars ställe uti städernas folkskolor undervisning i bokföring till en del kunde träda;
- d) att, då erfarenheten visat, det gossar under skolåldern med synnerlig lätthet bibringas den färdighet i exercis och vapenöfning med dithörande rörelser, handgrepp, marscher m. m., som af beväringssynglingar fordras, dessa för grundande af en allmän folkbeväpning och ett förbättradt fosterlandsförsvar så viktiga vapenöfningar måtte genom lagstadgande blifva föremål för en mera utsträckt och allmän undervisning i folkskolorna, och att, der folkskoleläraren ännu saknar insigt och färdighet att leda dessa öfningar, någon, helst inom socknen boende, därför lämplig soldat eller annan exerciskunnig person måtte mot anvisadt arvode användas såsom instruktör vissa timmar i veckan under därför tjenlig årstid, samt årlig uppvisning af den i exercis öfvade skolungdomen från ett eller flera pastorat anbefallas ske inför dertill förordnad militärperson;
- e) att vid folkskolelärareseminarier i Riket ökad afseende måtte fästas vid de ämnen och öfningar, som afse allmogens yrkesbildning och kunskapernas användning i allmänna lifvet, hvarvid såsom synnerligen anmärkningsvärdt torde böra anföras, att nu gällande reglemente för folkskolelärares bildande icke afser bibringandet af någon kunskap i den gren af naturkunskunskheten, som för arbetaren i vår tid eger den största tillämplighet och gagn, nemligen kemien och dess tillämpning på landthushållning och näringar;
- f) att, enär, särdeles under den i sednare tid rådande brist på presterligt biträde, pastors ålder och andra omständigheter ofta visat sig högst menligt inverka på tillsynen öfver folkskolan och vården om dess angelägenheter, och då en sak af den allmänna vikt, som folkundervisningen icke bör göras beroende af vexlande personliga förhållanden, det tillägg till nu gällande stadgande rörande folkskolestyrelse och skolråd måtte göras, att för hvarje skoldistrikt skall utses en vice ordförande, hvilken det tillkommer, att, när pastor af en eller annan anledning är hindrad att oafbrutet utöfva den honom åliggande tillsyn öfver folkskoleväsendet och handhafva dess angelägenheter, i samma befattning biträda, med rätt att sammankalla skolrådet och vidtagna vederbörligen beslutade åtgärder, om hvilka beslut dock pastor må genom protokollsutdrag

underrättas, med rättighet och skyldighet för honom, att, om de finnas stridande mot gällande författning eller skolans bästa, skyndsamt underställa desamma vederbörande myndighets pröfning, i afvaktan hvarpå verkställigheten uppskjutes; att vidare i särskild instruktion för skolrådet, hvars vice ordförande och ledamöter icke torde böra väljas för 4 år, utan för ett år, med skyldighet att vid omval kvarstå i 4 år, måtte föreskrivas skyldigheten för skolrådets ledamöter, att under läsetiden sammanträda i skollokalen minst en gång i månaden, för att inhemta upplysningar om undervisningens tillstånd och öfverlägga om skolans angelägenheter samt att under öfriga läsveckor turvis besöka skolan en gång i veckan, och härom, likasom vid månadssammanträdena, i särskild bok göra anteckningar, af hvilka församlingen före det årliga omvalet erhåller del;

- g) att med afseende på vigten deraf, att allt, som rörande folkskolan gäller såsom lag, må finnas lätt tillgängligt, i ett sammanhang och i en författning sammanfördt, skolstadgan af 1842 jemte sednare utkomna författningar samt de ändringar och tillägg Kongl. Maj:t finner dervid böra göras, måtte till ett helt omarbetas och i erforderligt antal exemplar till hvarje folkskola och skolråd utdelas; att skolstadgan måtte upptaga, jemte formulär till matrikel, dagbok, examenskatalog, afgångsbetyg m. m., en såsom allmän norm fastställd undervisningsplan, bestämmande såväl undervisningens föremål och omfång till dess minimikurser i hvarje ämne och för hvarje årsafdelning, som ock dess fördelning i öfrigt till tid och klasser med förslag till läseordning, hvarifrån afvikelse endast på grund af anförda och godkända skäl må få ega run, att samma stadga äfven måtte innehålla, jemte uppgift på nödig undervisningsmateriel, den föreskrift, att densamma i enlighet med förslag, som af skolinspektören i samråd med skolrådet uppgöres, bör vara inom ett år derefter anskaffad, och, derest sådant icke skett, genom inspektörens försorg mot räkning skolrådet tillställas, vidare innehålla föreskrifter rörande skollokals beskaffenhet och dess i förhållande till folkmängd och antal barn bestämda utrymme (i Danmark beräknadt till minst 90 kubikfot för hvarje barn), rörande tillhandahållande af planteringsland till öfverhufvud $\frac{1}{2}$ tunnlands rymd, rörande

minsta beloppet af lärares eller lärarinnas vid småskola löneförmåner, der icke annorlunda kan öfverenskommas m. m.

Då undertecknad vördsamt föreslår, att Riksdagen måtte till Kongl. Maj:t ingå med underdånig framställning om folkskoleundervisningens utvidgning och skolväsendets ombildning i ofvanberörda afseenden, förbiser han ingalunda, att, om ock flera af de föreslagna åtgärderna endast utgöra föremål för lagstiftning, andra åter kräfva tillökadt anslag af allmänna medel. Men ändamålet är stort och viktigt samt afser icke endast den dag, som är; ett litet folk, som vill hafva en sjelfständig framtid, får lika litet undandraga sig uppoffringar för en allmän folkbildning, som för en allmän folkbeväpning. Upplysningen är i och för sig ett kraftigt vapen och stöd för sjelfförsvaret.

Oberäknadt de föremål inom folkskoleväsendets område, som redan nu genom statsbidrag understödjas, torde följande vara synnerligen förtjenta att, der så erfordras, genom bidrag af allmänna medel befrämjas: upprättandet af småskolor i tillräckligt antal och lärares bildande för dessa förberedande undervisningsanstalter, flyttande folkskolors förändring till fasta genom på billiga återbetalningsvilkor beviljade byggnadslån, utbildningen af den egentliga folkskolan till en efter folkets närvarande bildningsbehof lämpad theoretisk och praktisk läroanstalt samt befördrandet inom densamma af såväl andra praktiska öfningar, som särskildt vapenöfningarne, beredande af tillgång på billiga undervisningsmaterialier och ändamålsenliga läro- och läseböcker.

Men då beloppen af de för ena eller andra ändamålet nödiga statsbidrag först efter inhemtandet och pröfningen af för handen varande behof och andra förhållanden rätt kunna bedömas, föreslår jag vördsamt,

att Riksdagen måtte till Kongl. Maj:ts disposition såsom reservationsanslag anvisa återstående andelen af personliga skyddsafgiften, att från och med år 1868 användas till utvidgande och bättre ordnande af folkundervisningen i föreslagen syftning och efter närmare uppgjord plan, hvaraf Kongl. Maj:t täcktes vid nästkommande riksag gifva Representationen del.

Stockholm den 18 Januari 1867.

A. G. Hollander.